

Останнім часом ми є свідками того, як збройні конфлікти впливають на життя мільйонів людей, як руйнуються основи міжнародного гуманітарного права та права прав людини. Більшість актів насильства можна кваліфікувати як геноцид, воєнні злочини та злочини проти людяності виходячи з принципів міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права які в своїй основі виступають стандартами захисту, що вироблені на основі необхідності збереження гідності та людяності. Нові методи ведення війни ставлять мирне населення в таку ж небезпеку як і професійних солдат, адже гвалтування та сексуальне насильство застосовується як воєнна зброя, як тактика приниження, демонстрування свого домінування та вселяння страху в суспільстві [3, с. 146–147].

З раннього дитинства в людини формуються головні ціннісні орієнтири. Цей період також характеризується особливою залежністю, наївністю, можливістю зловживань або експлуатації з боку інших осіб. Діти, поза сумнівом, – особливо вразлива категорія населення. І, навіть, незважаючи на зусилля більшості країн світу, вони продовжують залишатися основними суб'єктами-об'єктами системної дискримінації, що вразливі в кризових ситуаціях, у тому числі під час збройних конфліктів. Збройні конфлікти супроводжуються неймовірними економічними та соціальними руйнуваннями, стражданнями, каліцтвом, вбивством людей. Повномасштабне вторгнення в Україну зламало не тільки попередні усталені правила, але й фактично дезорієнтувало правові інституції у сфері захисту прав дитини. В умовах збройного конфлікту права та свободи дитини зазнають численних порушень, що мають незворотні суспільно-небезпечні наслідки. Захист дітей у таких умовах є найгострішою проблемою [1, с. 36].

Дитина є самостійним суб'єктом належних їй особистих і майнових прав, що відповідає положенням Конвенції про права дитини та прийнятим на себе Україною зобов'язанням забезпечити захист прав та інтересів дітей. Інтерес можна визначити як об'єктивну категорію, що представляє собою умови благополуччя суб'єкта, в нашому випадку – дитини. Права ж дітей відображені у великій кількості українських законодавчих та інших нормативно-правових актах. Однак, незважаючи на приведення законодавства України у відповідність з нормами міжнародного права, на практиці виникає ще чимало питань щодо захисту прав та інтересів дітей [2, с. 34].

За інформацією Офісу генерального прокурора, починаючи з 24 лютого 2022 р. станом на 1 жовтня 2024 р. в результаті збройної агресії 585 дітей було вбито і щонайменше 1664 дітей поранені. З України до Росії були викрадені понад 234 000 дітей і значна кількість дітей зазнали різного роду насильства. Злочини проти дітей є найбільш цинічними та зухвалими і їхня кількість постійно зростає. Тому для України вкрай важливим та болісним є саме захист прав дітей. І це питання стосується не тільки прямо постраждалих дітей під час воєнних дій, а й попередження усіх можливих пов'язаних із ними ризиків. Адже з 7,5 млн українських дітей, кожен має або тілесні ушкодження, або порушення своїх прав, які продовжують завдаватись і сьогодні. [4, с.59–60]

Законом України «Про охорону дитинства» забороняється участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до не передбачених законами України воєнізованих чи збройних формувань. Крім того, Концепцією Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року в якості завдань було передбачено забезпечення захисту прав та інтересів дитини в умовах воєнних дій чи збройного

конфлікту, зокрема: недопущення участі дітей у воєнних діях чи збройному конфлікті; забезпечення захисту прав дітей, які перебувають у зоні воєнних дій чи збройного конфлікту; впровадження комплексних заходів щодо створення умов для повноцінного життя та соціально-психологічної реабілітації дітей, які постраждали від воєнних дій чи збройного конфлікту. Зазначені положення відповідають аналогічним нормам міжнародного гуманітарного права. В цьому контексті, важливо акцентувати увагу на положеннях Римського статуту Міжнародного кримінального суду, яким передбачено, що насильницька передача дітей з однієї людської групи до іншої є одним з елементів злочину геноциду.[4, с. 61–62]

Найвищою соціальною цінністю та, навіть, передумовою всіх інших прав дитини є право на життя. Сьогодні в Україні війна стала найбільшою загрозою для життя дітей. Одним із факторів національної безпеки країни є охорона здоров'я, а захист права дитини на охорону здоров'я є одним із пріоритетних напрямків державної політики. В районах України, охоплених війною, це право зазнає численних порушень. Незважаючи на норми та звичаї, закріплені міжнародним гуманітарним правом, в Україні зафіксовано безліч випадків обстрілів медичних закладів, автомобілів швидкої допомоги, ракетні удари по пологових будинках тощо. Згубні наслідки мають порушення права дитини на освіту, що має ключове значення для стабільного миру, подальшого відновлення зруйнованих регіонів. Численних порушень зазнає і право дитини на сімейне виховання. В умовах військового стану зріс рівень сирітства, у тому числі і соціального. Прямим порушенням права дитини на сімейне виховання є людські втрати під час війни. Тісно пов'язане із правом на сімейне виховання право вибору місця проживання дитини. На жаль, це далеко не вичерпний перелік злочинів, які принесла росія в Україну. [1, с. 36–39]

Таким чином, з огляду на збройний конфлікт на території України, необхідно підкреслити критичну важливість посилення захисту прав дітей. На сьогодні порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини стало масовим явищем, що виражається в актах насильства, які можна кваліфікувати як геноцид та злочини проти людяності. Права дітей залишаються вразливими, незважаючи на зусилля української держави та міжнародної спільноти. Діти зазнають численних порушень своїх прав на життя, здоров'я, освіту, захист від насильства та сімейне виховання, особливо в зонах бойових дій.

Для ефективного захисту прав дітей держава має адаптувати законодавство, враховуючи реалії воєнного часу, та забезпечити постійний моніторинг і контроль за дотриманням міжнародних стандартів захисту. Необхідно також розвивати програми психосоціальної підтримки та соціальної реабілітації, оскільки тривалий вплив війни має незворотні наслідки для психічного та фізичного здоров'я дітей. Важливим є також співпраця з міжнародними організаціями, що можуть надати експертну допомогу у створенні безпечного середовища для зростання та розвитку дітей, які постраждали від конфлікту.

#### Література

1. Грекул-Ковалик Т. А. Порушення прав дітей в умовах війни в Україні. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-8> (дата звернення: 06.10.2024).

2. Журило С. С., Владишевська В. В. Захист прав та інтересів дітей в умовах воєнного стану. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. № 2. С. 34–38. URL: <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2.1013> (дата звернення: 06.10.2024).

3. Заяць Н. В. Теоретичні аспекти відповідальності держав за порушення прав людини в умовах війни. Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-41> (дата звернення: 06.10.2024).

4. Малюга Л. Ю. Правове забезпечення захисту прав та інтересів дітей під час війни в Україні. Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів. Частина 2. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-92> (дата звернення: 06.10.2024).